

doi.org/10.46291/ISPECIJSSHvol4iss2pp43-58

HALK BİLİMİ FOLKLOR'UN YA DA FOLKLORİK ÖĞELERİN, TÜRK HEYKEL SANATINDAKİ YERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA ÇALIŞMASI

Derya Uzun Aydın

Dr.Öğr.Üyesi, Batman Üniversitesi, Fen Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Email:
derya.uzunaydin@batman.edu.tr

Özet

Türk sanatında folklorik öğeler arama düşüncesi ile yola çıkılan bu çalışmada görülmüştür ki, özellikle Türk resim sanatında, heykel sanatına oranla daha fazla makale ve kitaplara ve halk bilimi olarak da bilinen folklorla ait unsurlara ulaşılabilmektedir. Resimde özellikle Anadolu halkı, toplumsal ve günlük konular, gelenek ve görenekler, köy, köylü hayatı, köy kadınları ve çocuklar gibi temalara ait çok sayıda resim örneğine rastlanmıştır. Heykel sanatında bir konu belirleme çabası, çoğunlukla olduğu gibi işleri zorlaştıran bir uğraşa dönüşebilmektedir; kaynakların az olması, heykel sanatıyla ilgili hep aynı kaynakların varlığı ve kaynaklara ulaşmada kimi zaman sıkıntı çekme ve elbette heykelde çalışma yapan kişilerin daha az olması bunu tetikleyen unsurlar arasındadır. Bu konuyu oluştururken bulunan araştırma kaynakları, bizleri kendi kendine yönlendirmiş, ilk etapta heykel sanatçılarımızın tarihsel sıralaması göz önünde bulundurulmak istense de, çalışmaya folklorik bir düzlem üzerinden başlanmasına karar kılınmıştır. Böylelikle ister istemez heykel sanatında tarihsel sıralamadan çıkılmaktadır. Bir konu üzerine değinen heykel sanatçısı, daha sonra hayli hazırda ismi geçmiş iken başka hangi folklorik temayı işlediyse ona geçilmiş, çalışma da bu girift düzlem üzerine dizayn edilerek devam ettirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Halk Bilimi, Türk, Heykel, Heykeltraş

43

A RESEARCH ABOUT FOLKLORE OR FOLKLORIC ITEMS ON PLACE OF TURKISH SCULPTURE ART

Abstract

It is seen on this research which is started with the idea of searching folkloric items in Turkish art, especially in Turkish painting art have been accessed more articles, boks and folkloric elements compared to the sculpture art. In painting art, it was accessed too many examples of paintings especially related to Anatolian people, social and daily issues, customs and traditions, village and peasant life, peasant women and children themes. An effort to determine a subject in sculpture art can turn into a struggle that makes things difficult as is often the case and scarce resources, the existence of the same resources related to sculpture art all the time and sometime shaving troubles accessing resources and surely presence of fewer people working on sculpture are among the factors that trigger this. There search recourse which were found while creating this topic led us by it self and although the historical rankings of our sculptures was taken into consideration at first, it was decided to start the study on a folkloric plane. Thus, in sculpture art is exited from the historical ranking unavoidably. The study was continued by designing on this intricate plane.

Keywords: Folklore, Halk Bilimi (folklore), Turkish, Sculpture, Sculptor

1. Giriş

Folklor için, genellikle halk bilimi olarak bilinen ve bir yöre ya da bölgenin tüm kültürel yapı taşlarını incelemeyi ve araştırmayı, nihayetinde de bunları gelecek kuşaklara taşımayı ilke edinmiş bir bilim dalı demek yanlış olmayacaktır (Örnek, 1977:15).

Halk biliminde bir toplum, kendi yöresine ait olan gelenek ve göreneklere ve kültürel elemanları bilmeli, onları yaşatmalı ve elbet gelecek kuşaklara aktarmalıdır. Bu da, yaşayarak, sözlü veya yazılı belgeler bırakarak günümüze gelebilmektedir. Bir çoğunun da kulaktan kulağa yayılması olarak bildiğimiz bu tür, Anadolu'da da böyle bir süreç izler (Alangu, t.y. 33).

2. Çalışmada yöntem ve veriler

Heykel sanatı, ki özellikle Türk heykelinde, bir konu üzerine çalışıp yoğunlaşmak genelde zorlukları da beraberinde getirmektedir. Nitekim, bu çalışmada da bunu yaşadığımızı söylemek mümkündür. Çünkü, Türk heykeli kaynak bulma açısından epey zorlanılan bir araştırma konusudur. Bunun için, burada olduğu üzere bu sanatı farklı disiplinlerle birleştirerek yol almaya çalıştığımız örnekler artmaya devam etmekte ve devam edecek görülmektedir. Ağırlıklı olarak aynı ve eski tarihli çalışmalardan bir sonuç çıkarmak ve bir çalışmaya dönüştürmek sorunuyla genelde karşılaşmaktayız. Bu kaynaklar dışında, elimizden geldiği kadarıyla farklı ve konu odaklı çalışmalar arayışımız genelde web kaynakları üzerinden olmaktadır. Yeni bir kitap, yeni bir kaynak bulma ümidiyle yapılan bu arayışlar, ufukumuzu biraz daha geliştirmektedir. Burada da, araya farklı disiplinler katma ihtiyacı doğar. Bu yolla ortaya çıkarılmış bu çalışma da, bizi folklor temasıyla karşılaştırmış ve bu da başka disiplin hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Çalışmayı konu bazlı yani folklor konusu üzerinden ele alarak devam ettirmek istesek de, bulabildiğimiz heykel sanatçılarının eserleri üzerinden devam ettirebildik. Bu da, belirttiğimiz üzere konu içi sıralaması yapmaktan bizi alıkoymuştur. Buna rağmen elimizden geldiği kadarıyla konuyla bütünleşmeye çalışılmış ortaya böyle bir doküman çıkarılmak durumunda kalmıştır.

3. Türk Heykel Sanatında Folklor Araştırmaları

Türk heykel sanatında folklorik öğelerin incelenmesi adına başlatılan bu çalışmada görülmüştür ki, halk bilimine ait çalışmalar başta edebiyat sanatında ağırlık kazanmakta, Türk sanatları içerisinde de özellikle resim ana sanat dalında çok daha fazla örnekte yer bulmaktadır.

Heykel sanatımızın tarihi çok eskilere dayanmaz. Özellikle 1883 yılında Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin yani "Sanayi-i Nefise Mektebi"nin açılmasıyla birlikte, heykel sanatı ve resim, mimari gibi dallar eğitim hayatımıza girebilmişlerdir.

Heykel Sanatı Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında itibaren ağırlığını Anıt heykellere vermekle birlikte, özellikle çağdaş dönem ve günümüze yaklaştıkça, heykel sanatçılarının daha özgün ve modern üslup arayışları nedeniyle soyut çalışmalarla ve bireysel yaklaşımlar ile yerini buldukları gözlemlenmiştir.

Heykel sanatı ve folklor üzerine yapılan araştırmalar, aslında bizleri daha önceki tarihlere MÖ Anadolu'suna kadar da indirgeyebilmektedir. Anadolu'nun çok eski yerleşkelerinden olan ve Hititler dönemine tarihlenen Çatalhöyük, bu bağlamda önemli bir yerleşkedir. Burada yapılan çalışmalar neticesinde, o dönemin insanının (MÖ.7.yy) yaşam şekline- dinsel inanışlarına kadar önemli bulgular elde edilmiştir. Heykel ve folklor açısından baktığımızda, Türk insanı için her daim halk biliminde önemli yer etmiş ve edecek olan "Ana, Anne veya Çocuk" öğelerine daha o dönemlerde rastlanılmaktadır. Nitekim "Ana Tanrıça, Kybele" olarak ifade bulmuş bu tema; annenin önemi, doğurganlığı ve bereketi simgelemesi açısından ayrıca önem arz etmektedir. Çatalhöyükteki "Ana Tanrıça" figürünü (şekil 1) ya da Frig dönemine ait "Kybele" Tanrıça heykelleri veya idolleri, bu anlayışı yansıtan en erken tarihli örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır (Fıratlı ve Meriçboyu, 1970: 16 ; And, 1974: 18-20).

Şekil 1: Çatalhöyük Ana Tanrıça Heykelciği.

(<http://www.jameskettlewell.com/willendorf.html>, Erişim:08.05.2019).

Osmanlı'nın Ermeni ve kadın heykel sanatçılarında olan Mari Gerekmezyan, bir taraftan felsefe okumuş öte yandan Güzel Sanatlar Heykel bölümüne devam etmiş ve dersler vermiş bir sanatçıdır. Onun da yapmış olduğu temalar içinde "Anne ve Çocuk" kompozisyonu ve "Pehlivan" isimli eseri olduğu söylenmektedir (Kurkman, 2004 ; Uzun Aydın, 2015: 127-135).

Kadın, aşktır, annedir. Türk Sanatının heykeltıraşlarından olan Hüseyin Gezer de, Ana ve Çocuk temalı heykeli ile karşımıza çıkmaktadır. Onun için kadın ayrıca doğadır ve doğanın bir temsilidir (şekil 2) (Kınaytürk, 1990: 10-13 ; Şenyapılı, 2003: 115)

Şekil 2: Hüseyin Gezer, Çocuk ve Ana (Şenyapılı, 2003: 115)

Heykelde yine kadının doğurganlığını, Anadolu'daki önemini ve üretkenliğini değerlendiren diğer bir isim de günümüzün heykel hocası Prof.Dr. Ferit Özşen'dir (şekil 3).

Şekil 3: Ferit Özşen, Ana-Çocuk, Kabataş Parkı, 2004

Çağdaş dönemimizin önemli isimlerinden Mehmet Aksoy, çalışmalarında kimi zaman siyasal vurgular dikte ettiği için sorunlar yaşamış, heykelleri kaldırılma durumuna kadar gitmiştir. Sanatçı kendine özgü olmasıyla dikkat çeker. Birden fazla konuya değinebilir. Bu bağlamda yaptığı ve İstanbul’da gerçekleşen ‘Modern Heykel-Bellek ve Ölçek’ sergisinde sergilenen “Kibele” çalışmaları ile de dikkat çekmiştir. Kendisi bu eserleri ile ilgili olarak; yaşadığı coğrafyaya ve onun medeniyetlerine hayran kaldığını ifade eder. Bu doğrultuda bereketi ve kadın doğurganlığını simgelemek amacıyla “Kibele” heykelleri yaptığını açıklar (Antmen, 2006: 135-136).

Sanatçı, Kybele heykellerinde olduğu gibi kadın figürünün doğurganlığını kendi yorumuyla ve farklı adlandırmalarla da seyirciye sunmaktadır (şekil 5-6) (Sergi, (2010), *Yılan Hikâyeleri, Mehmet Aksoy Heykel Sergisi* (21 Ekim 2010, Perşembe - 4 Aralık 2010, Cumartesi 2010).

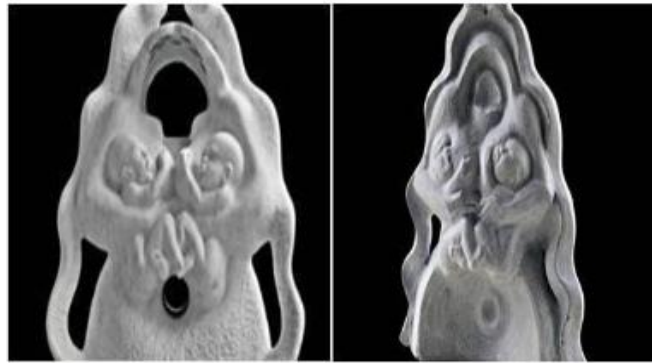
Aksoy, kadının önemini oldukça cesur bir biçimde sergilediği ve içinde ideolojik alıntılarda bulunduğu “Türkiye” çalışmasıyla da (şekil 4) oldukça dikkat çekmiştir. Onun bu çalışmasıyla ilgilenenler şöyle demişlerdir:

“Türkiye” heykeli Aksoy’un tavrını belirleyen erken çalışmalardan biridir; Güzel Sanatlar Akademisi’nde sergilenen ve o gün bugün unutamadığım bir eser “Türkiye”. Çıplak, gebe bir kadında simgelenen ülkem, Türkiye. Bedri Rahmi Eyüpoğlu’nun deyişiyle ‘Yediveren gül misali veren, habire veren’ müthiş güçlü bir gebe kadın.” (Oral,1993: 42 ; Erzen, 1996: 40)

Şekil 4: Mehmet Aksoy, Türkiye (*Oral, 1993: 42 ; Erzen, 1996: 40*)

Şekil 5-6: Mehmet Aksoy, İş Bankası'nın Kule Avlusuna için Dikilen Kibele heykeli (Engin, 2009: 463) ve “Yılanlı Kibele” Eseri (Sergi, (2010), Mehmet Aksoy Heykel Sergisi Ekim –Aralık 2010: <http://www.evin-art.com/exhibitions/98-serpent-tales-mehmet-aksoy-sculpture-exhibition> (Erişim: 08.05.2013).

Yine sanatçı Aksoy, siyasal içgüdülerle ifadeye büründürdüğü “Şahmeran” heykel çalışmaları ile ayrıca halk kültürümüzün bir parçası olan bu folkroik temaya da değinmiş olur (şekil 7-8) Şahmeran, yarısı yılan, yarısı kadın yılanların başı bir kraliçedir. İnsanlardan saklanan ancak yine en yakın bir insan dostunun ihanetine uğrayarak öldürülen bu sembol figür, geçmişten günümüze halk dokumalarımızdan resimlere, idollerden heykellere bir çok alanda yer almış bir figürdür (Engin, 2009: 289-90).

Şekil 7: Mehmet Aksoy, Şahmeranlar. (Sergi, (2010), Mehmet Aksoy Heykel Sergisi Ekim –Aralık 2010: <http://www.evin-art.com/exhibitions/98-serpent-tales-mehmet-aksoy-sculpture-exhibition> (Erişim: 08.05.2013).

Şekil 8: Mehmet Aksoy, Şahmeran'ın Gözyaşı. (Sergi, (2010), Mehmet Aksoy Heykel Sergisi Ekim –Aralık 2010: <http://www.evin-art.com/exhibitions/98-serpent-tales-mehmet-aksoy-sculpture-exhibition> (Erişim: 08.05.2013).

49

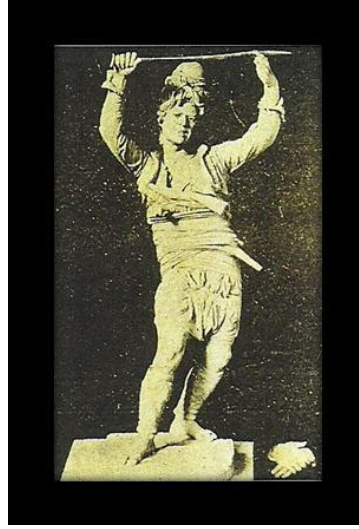

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk yıllarına geri dönersek bilinmektedir ki, ilk heykel hocası bir Ermenidir. İsmi Yervant Oskan'dır. Çalışmalarında mitolojik temalar olmakla birlikte farklı konulara da değinmiştir. Kendisi için çoğunluk” Oryantalist tarzda” çalışır denilir. Bir o kadar da natüralisttir (Renda, 2002: 138-145).

Onun yöresel kimliği ile dikkat çeken çalışmalarına ancak kaynaklardan ulaşabilmektedir. Bu tarzda yaptığı çalışmalarına “Zeybek ya da Efe ve Tavukçu Kadın” ismini vermiştir (Kurkman, 2004 ; Thalasso, 1988).

Zeybek, yöresel kıyafetlere bürünmüş ve elindeki kılıcı yukarıya kaldırmıştır. Tavukçu Kadın da, Osmanlı döneminden kesitler sunmaktadır; Sanatçı, dönemin tavuk satan bir kadını yine döneme özgü kıyafetleri içinde ve bir o kadar folkroik tarzda betimlemiştir (şekil 9-10) (Renda, 2002: 138-145).

Şekil 9: Yervant Oskan, Zeybek (Renda, 2002: 138-145).

50

Şekil 10: Yervant Oskan, Tavukçu Kadın (Renda, 2002: 138-145).

Yine Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk dönem heykel sanatçılarından olan ve hakkında az bilgiye sahip olduğumuz İsa Behzat Bey, yaptığı çalışmalarından bir kaçı ile günümüze ulaşabilmiş bir isimdir. Dönemin insanını yansıttığı çalışmaları arasında özellikle "Saz Şairi"

olarak bilinen küçük boyuttaki heykeli, aslında Türk folklorunda çok sık karşılaşılan bir unsur olan Aşık veya Ozanları tanıtmaktadır (şekil 11).

(Köksal, 1983: 32-35 ; Giray, 1999: 491–95).

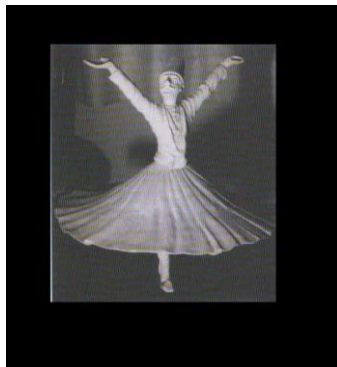
Şekil 11: İsa Behzat, Saz Şairi (İRHM, Foto:Derya Uzun Aydın, 2012)

Mesrur İzzet Bey de, eski dönem heykel sanatçılarımız arasındadır. O, babasının etkisiyle Mevlevilik tarikatı üzerine bir takım çalışmalar yapar. Örneğin sema töreni yapan “semazan” heykeli bu bağlamda önemlidir (şekil 12) (Ender ve Okay, 2003-4: 90).

51

Şekil 12: Mesrur İzzet Bey, Semazen (Ender ve Okay, 2003-4: 90).

Türk Halk Edebiyatında bilindiği üzere, kısmen yazılı kısmen sözlü olarak hayata geçmiş ve toplumun sıklıkla isimlerini duyduğu önemli şahsiyetler bulunmaktadır. Bunlar arasında en bilinenlerden biri “Koroğlu” öteki ise “Dadaloğlu” dur. Bir de “Karacaoğlu” ismi unutulmamalıdır (Akyüz, 2000: 50).

Köroğlu'nu bir destan kahramanı olduğu kadar, bir hikâye kahramanı, hatta bir masal kahramanı olarak kabul etmek mümkündür. Tarihsel bilgiler ışığında yazılan Köroğlu hikayelerinde, bir dönem adı geçen Aşık Köroğlu'na rastlanırken, sıklıkla duyulan diğer Köroğlu varyasyonu da Bolu etrafında yaşamış olan ve kimine göre eşkıya kabul edilen bir kahramandır (Yakıcı, 2007: 113-123)

Güzel sanatlar Akademisi'nde 1930'lu yıllarda ismine rastlanılan Türk heykel sanatının önemli ismi Hüseyin Anka Özkan, Ratip A.Acudoğlu'ndan dersler almıştır. Akademideki hocası da İhsan Özsoy olmuştur. Ancak çalışma biçimini en çok, dönemin Türk heykel sanatında önemli bir yere sahip olan Rudolf Belling'ten aldığını inkar etmez. Antik dönem çalışmalarına ilgi duyan ve güçlü bir tekniğe sahip olan Özkan, çalışmaları arasında Türk folklorunun önemli kahramanı "Köroğlu Başı" heykel çalışmasıyla ayrıca dikkat çekmektedir (şekil 13) (Özkarakoç ve Tükel, 2013: 47-59).

Şekil 13: Hüseyin Anka Özkan, Köroğlu'nun Başı (Altürk, 2013: 228)

Halk Edebiyatımızın bir diğer önemli ismi olan "Karacaoğlan" hakkında az da olsa bilgi mevcuttur. Genellikle Anadolu'daki bir çok köy O'nu kendine ait bir halk kahramanı olarak lanse etmeye çalışır. Ya Kozan Gökçe Köyündendir. Ya da Barak Türkmeni'dir. Kilisliler de kendilerine ait bir Türkmen Beyi olduğunu söyler. Çukurova'da Kozanoğulları'nın Karacaoğlan'ı öldürmeye çalıştığı ve Onun da Van'a kadar kaçtığı rivayet edilmektedir. Çoğu türküsünü de oralarda yazdığı ifade edilir. Karacaoğlan, duygu ve halk şairi kimliği ile tanınmıştır (Öztelli, 1959:3,4,7).

Türk Edebiyatı'nda "Dadaloğlu" olarak tanıdığımız aşık, doğayla bütün ve iç içedir. Çoğuna göre de Oğuzların Avşar boyundandır. Ve hayatını özellikle Avşarlılara ait şiirler ve çaldığı sazla idame ettirmiştir. Tabii bunlar içerisinde Avşarlıların yaşamları ve günlük hayatlarına sıklıkla değinildiği gözlemlenmiştir (Kabak, 2018:36-47).

Çağdaş dönemimizin heykel sanatçıları arasında yer alan Metin Yurdanur, çocukluğunu yaşadığı yerlerden de etkilenerek, Anadolu'nun uygarlıklarını tanıma imkanı bulmuş ve onlara hayranlık beslemiştir. Türk insanının folklorik unsurlarını sanatını da yansıtmayı seven sanatçının, bu bağlamda yaptığı bir sergi büyük önem taşır. 2000'li yılların başında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi 'nde bir çok heykelden oluşan ve adını "Ben Anadoluyum, Ben Cumhuriyetim, Ben Halkım" olarak adlandırdığı bu sergi, oldukça beğenilir ve sonrasında farklı üniversitelerde de halkın tanınması amacıyla sergilenmeye başlanır. İşte bu sergide yer alan büyük boyutlu çalışmalar içerisinde "Karacaoğlan ve Dadaloğlu" heykelleri de yer almaktadır. Ege Üniversitesi'nde de sergilenen bu heykeller, tüm gerçekliği ve aşk duygusunu yansıtır biçimde betimlenmişlerdir (şekil 14-15) (Yurdanur, 2011).

Şekil 14-15: Metin Yurdanur, Karacaoğlan ve Dadaloğlu (Ege Üniversitesi Sergisi 2011-2012 (Yurdanur, 2011).

Kulaktan kulağa Anadolu’da sürekli yayılan ve bilinen bir hikaye de Yedi Uyurlar ile ilgilidir. Yedi Uyuyanlar veya Ashâb-ı Kehf, İslam kültüründe sıklıkla duyduğumuz bir destandır. Dini inanışları nedeniyle sığındıkları bir mağarada uzun yıllar uyuyan ve uyandıklarında yıllarca uyuduklarını anlayan bu insanlara, Anadolu’nun bir çok yerinde bir çok kent veya köy sahip çıkmaya çalışır (Demir, 2013: 1229-1237).

Heykel sanatçılarımız arasında, eserlerinde mitolojik temalara veya masallara değinmeyi seven Bihrat Mavitan bu konuyla ilgili şunları söylemiştir: “Sanatımda, heykel bir düşü takip eder. Bunlar genelde bir figür olup geneli kimliksizdir. Ne istersem o kişi, ona bürünüverir. Bilinen ya da bilinmeyen mekânlarda dolaşırlar.” Çalışmasının ismi “Yedi Uyanmışlara Destan” dır (şekil 16) (Mavitan, 2004:6 ; Ada vd., 2002:38).

Şekil 16: Bihrat Mavitan, Yedi Uyanmışlara Destan, (Ada, vd. 2002:38).

4. Değerlendirme ve Sonuç

Halk bilimi olarak bilinen ve bir yöre ya da bölgenin tüm kültürel yapı taşlarını incelemeyi ve araştırmayı, nihayetinde de bunları gelecek kuşaklara taşımayı ilke edinmiş bir bilim dalı olan Folklor, çalışmamızda Türk heykel sanatı içerisinde yer alan örneklerle değerlendirilmiştir.

Heykel sanatı ve folklor üzerine yapılan araştırmalar, aslında bizleri daha önceki tarihlere MÖ Anadolu'suna kadar da indirgeyebilmektedir. Anadolu'nun çok eski yerleşkelerinden olan ve Hititler dönemine tarihlenen Çatalhöyük, bu bağlamda önemli bir yerleşkedir. Heykel ve folklor açısından baktığımızda, Türk insanı için her daim halk biliminde önemli yer etmiş ve edecek olan "Ana, Anne veya Çocuk" öğeleri eski tarihlerden günümüze varlığını sürdürmüştür.

Heykel sanatında incelenmiş olan konular arasında ayrıca, Şahmeran hikayesinin konu edinildiği gözlemlenmiştir. Özellikle sanatçı Mehmet Aksoy da bunu fazlasıyla görmekteyiz.

Ayrıca, saz şairleri, ozanlar, yöresel halktan insan betimlemeleri gibi konular, ilk dönem Türk heykel sanatında dahi yer bulabilmiştir.

Elbette ki, folklor konusu özellikle halk edebiyatı ve destanlarımızda çok fazla önem arz etmiş bir konudur. Bu konular heykel sanatına da tema olarak yerleşmiştir. (Köroğlu veya Dadaloğu gibi). Mitoloji, masallar ve destanlar sanatçı Mavitan'ın sevdiği konular arasındadır. Nitekim “Yedi Uyuyanlara Destan” çalışması, bu çalışma için güzel bir örnek oluşturmuştur.

Sonuç olarak görülmüştür ki, Türk Heykel Sanatında Folklorik araştırmalar yapılırken, özellikle Türk resim sanatında heykel sanatına oranla daha fazla makale, kitap gibi kaynaklara ulaşılabilmektedir. Kısaca resim sanatımızda folklor konusuna daha fazla değinilmiştir. Şu bilinmelidir ki, heykel sanatında bir konu belirleme çabası, çoğunlukla olduğu gibi, işleri zorlaştıran bir uğraşa dönüşebilmektedir. Heykel sanatı ile çalışma yapan akademisyenlerin çoğalmas ve kaynakların artması, bu durumu ve tutumu ve elbette ki çalışma sonuçlarını düzeltecek ve artıracak kanaatindeyiz.

5. Kaynakça

- Ada, Serhan, vd, (2002). *Bihrat Mavitan'ın Kitabı “Heykel”*, Ankara: Nurol Yayıncılık.
- And, Metin, (1974). Çıplak Resim, İslam Halifelerinin Saraylarında da Yer Almış, Ancak Hiçbir Zaman Yasaklanmamıştır, *Milliyet Sanat Dergisi*, (109), İstanbul, s. 18-20.
- Akyüz, Kenan, (2000). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860-1923)*, İnkılap Kitabevi.
- Alangu, Tahir, t.y. *Türkiye Folklorü El Kitabı*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Antmen, Ahu (2006). Bellek ve Ölçek, Modern Türk Heykelinin 15 Sanatçısı, 9 Kasım 2005, *İstanbul Modern Sanat Müzesi Sergi Kataloğu*. İstanbul, s. 135-136.
- Celil, Ender ve Okay, Orhan, (2003-4). *Heykeltraş-Ressam, Para, Pul ve Madalya Modelcisi-İstiklal Madalyasının Heykeltraşı Mesrur İzzet Bey (Ahmet Mesrur Durum)-(1873-1952)*, Ankara: Türk Nüvizmatik Derneği Yayınları.
- Çatalhöyük Ana Tanrıça Heykelciği. (<http://www.jameskettlewell.com/willendorf.html>, (Erişim:08.05.2019).
- Demir, Hiclal, (2013). Modern Zamanlarda Bir Ashâb-ı Kehf Yorumu: Ayışığı Sofrası, *Turkish Studies*, 8(1), K1ş, Ankara, s. 1229-37.

- Engin, Aydın, (2009). Heykel Oburu, “Mehmet Aksoy Kitabı”. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları .
- Erzen, Jale Nejdet (1996). Mehmet Aksoy, *Bilim Sanat Galerisi*, s.40.
- Fıratlı N ve Meriçboyu, Y., (1970). Küçük Plastik Eserler-Heykelcikler, *Türkiyemiz (4 aylık Sanat Dergisi)*, (1), Haziran, s. 16.
- Giray, Kıymet, (1999). Osmanlı İmparatorluğu’nda Heykel Sanatının Gelişim Çizgisi, *Osmanlı Ansiklopedisi, (Kültür ve Sanat)*, 11, Ankara, s. 491–95.
- Kabak, Turgay, (2018). Dadaloğlu’nun Şiirlerine Ekoeleştiril Bir Yaklaşım, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11(21), s. 36-47.
- Kınaytürk, Hamit, (1990). Heykeltraş Hüseyin Gezer’le Söyleşi, *Sanat Çevresi, Nisan (138), s10-13* .
- Köksal, Ahmet, (1983). Resim ve Heykel Sanatımızda 100 Yıl, *Milliyet Sanat Dergisi*, (68), İstanbul , s. 32-35.
- Kurkman, Garo, (2004). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Ermeni Ressamlar 1600-1923*, (C. I-II). İstanbul: Matusalem
- Mavitan, Bihrat. (2004). *Heykel-anıt, (Tan’dan Mavitan’a Tane Tane Heykeller Sergi; 27 Ekim-5 Aralık 2004) Sergi Katoloğu*, İstanbul.
- Metin Yurdanur Anıt Heykeller Sergisi, (2011). Ege Üniv.Yayınları: (Devlet Sanatçısı Heykeltraş Metin Yurdanur Anıt Heykeller Sergisi, “Biz Anadoluyuz,Biz Halkız,Biz Cumhuriyetiz”
- EgeÜnv.Yayınları2011:file:///C:/Users/SNTR/Downloads/An%C4%B1t.pdf:http://acikerisim.ege.edu.tr:8081/jspui/handle/11454/403) : (Erişim: 10.05.2019).
- Oral, Zeynep (1993). Skylife, (4), s.42 .
- Örnek, V., Sedat, (1977). *Türk Halk Bilimi*, Ankara: Türkiye İş Ban Kültür Yayınları (4), 1977, s.15.
- Özgür, Altürk, (2013). *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatında Gelenek Olgusu (1923-1950)*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bil.Enstitüsü, Güzel sanatlar Eğitimi ABD,Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Van.
- Özkarakoç , Özcan ve Tükel, Didem, (2013). Hüseyin Anka İle Görünenin Ötesindeki Gerçekliğe Uzanan Bir Serüven: Mimar Sinan Heykeli, *İDİL*, 2 (6), s.47-59.

Öztelli, Cahit, (1959). *Türk Klasikleri:1, Karacaoğlan (Hayatı-Sanatı-Şiirleri)*, İstanbul : Varlık Yayınevi.

Renda, Günsel, (2002). Osmanlılarda Heykel, *Sanat Dünyamız, (Üç Aylık Kültür ve Sanat Dergisi)*, (82), İstanbul: YKY, Kış, s. 138-145.

Sergi, (2010). Mehmet Aksoy Heykel Sergisi Ekim –Aralık 2010: <http://www.evin-art.com/exhibitions/98-serpent-tales-mehmet-aksoy-sculpture-exhibition> (Erişim: 08.05.2013).

Sergi,(2010). *Yılan Hikâyeleri, Mehmet Aksoy Heykel Sergisi* (21 Ekim 2010, Perşembe - 4 Aralık 2010, Cumartesi 2010).

Şenyapılı,Önder, *Otuz Bin Yıl Öncesinden Günümüze Heykel Sanatı*, Ankara: Metu Pres Yayınları.

Thalasso, Adolphe, (1988). *L'Art Otoman- Les Peintres de Turquie*, İstanbul.

Uzun Aydın, Derya, (2015). *Osmanlıda Gayrimüslim Heykeltraşlar*, I. Uluslar arası Sanat Araştırmaları Sempozyumu (8-11 Nisan 2015), Çukurova Üniversitesi Adana, s.127-135.

Yakıcı, Ali, (2007). Halk Anlatılarında Yer Alan Köroğlu Tipleri ve Âşık Köroğlu'nun bu Tipler Arasındaki Yeri, *Millî Folklor*, 19(76), s.113-123.